

Ejmi Tan

PORODIČNI DUHOVI KRIJU TAJNE ŠTO ZAČARAVAJU ŽIVE

U posljednje tri nedelje njenog života, moje tri polusestre, mlađi brat i ja okupili smo se oko fotelje u kojoj je majka ležala, lebdeći između ovog i narednog sveta.

„Nija-Nija”, prostenjala je na šangajskom i mahnula utvari na stropu. Onda je mahnula meni. „Pozovi Niju-Niju da sedne. Donesi joj čaj i, brzo, daj joj moju bundu od nerca.”

Ispunjavajući majci te želje, počela sam da pišem njenu čitulju, uz pomoć braće i sestara. Taj zadatak nas je držao usredsređenim, ujedinjavao nas je, davao nam utisak da smo od pomoći, a ne bespomoćni. Tako sam prvi put saznala kako glasi majčino rođeno ime.

„Li Bingzi”, rekla mi je sestra iz Šangaja. Bože, kad samo pomislim da nisam znala koje ime joj je majka dala. „Rođena kao Li Bingzi”, marljivo sam zapisala, „ćerka Li Đingmeji...” No, druga sestra se usprotivila: „Ne, ne. Baka se nije prezivala Li, već Gu. Gu Đingmeji.”

Osetila sam bakin duh u prostoriji. „Pih! Al’ si glupa, devojko”, čula sam je kako govori. „Eto šta bude kad im dozvoliš da postanu Amerikanci.” Zamislila sam i druge rasplinute rođake, još namršetnih lica i vrtenja glavom.

Dok smo sestre i ja ćaskale, razmenile smo dalje napomene. Naša majka je, otkrila je jedna sestra, dobila drugo ime, Tu Lijan Zen, kad su je usvojili nakon majčine smrti. Onda je izabrala školsko ime, Tu Čing, koje je zadržala pošto se udala za nasilnika po imenu Vong. Nije jasno da li se ikad zakonski razvela od tog čoveka. Međutim, pobegla je iz tog braka, ostavila tri ćerke i došla u Ameriku pod imenom Čing Tu, a onda se udala za mog oca, koji ju je krstio u Dejzi prema pesmi o ljubavnom poluludilu na biciklu za dvoje.

Majka nikad nije, zaključila sam, rekla mojim sestrama za ime Dejzi Tan Čan, koje je uzela kad se treći put udala sa sedamdeset i nešto godina. Naredne godine poništila je taj brak i vratila se na Dejzi Č. Tan. Kad je reč o T. Č. Liju, gizdavom gospodinu kojeg je naša porodica u Pekingu upoznala kad su on i majka bili tamo na medenom mesecu, pa, istina je da su ona i T. Č. naprosto živeli zajedno ne stupivši u brak. Moje sestre su se grohotom nasmejale.

Majčina mnoga imena ukazivala su na tragove njenih mnogih ličnosti, životâ koje sam otkrivala tokom celog svog odraslog doba. Ponekad sam se plašila da ću nabasati na dokaze postojanja novih braće i sestara, muževa i ljubavnika, još tajni, duhova i sramote. Nekad sam mislila da sam jedinica, srednje dete, što je mesto, kako sam smatrala, koje ima veliki psihološki značaj. Potom sam otkrila da sam najmlađa od pet devojčica, da je jedna umrla na rođenju. Bila su tu i tri brata, kao i jedan za kojeg nisam znala; umro je u drugoj godini 1939. Kad se sve uzme u obzir, degradirana sam na sedmo mesto od osmoro dece.

Zabuna je vladala i u vezi s majčinim godinama. Jedan datum rođenja joj se vodio prema kineskom kalendaru drevnih mesečevih ciklusa i metodi gde se novorođenče smatra starim godinu dana na dan rođenja.

Određujući sebi manju zapadnu starost, pogrešno je izračunala godinu i datum, napisavši tako da se rodila 8. maja 1917, umesto 9. maja 1916. Pred šezdeset četvrti rođendan, rekla mi je da zapravo ima bezmalo šezdeset pet godina. Bila je ubeđena, tvrdila je, jer se rodila u Godini zmaja, 1916, baš kao što sam se i ja rodila u Godini zmaja trideset šest godina kasnije. Nije bilo nikakvog načina da to pobrka. Otada je jadikovala iz dana u dan, sve dok moj muž nije raspleo birokratske čvorove i na vreme razrešio stvar tako da majka ode u penziju odgovarajuće godine i da primi socijalno osiguranje.

Ali tu nije bio kraj njenoj upitnoj starosti. Sestra i ja smo saznale da su međunarodne novine na kineskom jeziku u njenoj čitulji želele da navedu kako je umrla u osamdeset šestoj umesto u osamdeset trećoj, da bi objasnile dodatne godine koje je zaradila dugovečnim životom. Sva ta zbrka oko njene starosti, tri braka, mnogo imena i redosled po kojem treba navesti njenu decu, živu i mrtvu, ponukali su nas da odbacimo ideju čitulje na kineskom. Ne bi izgledala dobro ako kažemo istinu.

Dok sam pisala jednostavnu čitulju, zaključila sam da i dalje ima mnogo toga što ne znam o svojoj majci. Iako sam dotad napisala tri romana na osnovu njenog života, majka mi je ostala izvor otkrovenja i iznenađenja. Naravno da sam žudela da saznam više o njoj. Njena prošlost me je oblikovala – njen osećaj opasnosti, njena kajanja, greške za koje se zaklela da neće ponoviti. Sve što znam o sebi ima veze s njom, njenim tajnama ili, u nekoliko slučajeva, njihovim delovima. Pronašla sam te komadiće i svesnim trudom i slučajno, a sa svakim otkrićem morala sam da preoblikujem narastajuću celinu.

„Nija-Nija”, neprestano je dozivala majka u poslednjim danima života.

Konačno sam pomislila da pitam šta znači Nija-Nija.

„To je šangajski nadimak koji znači 'baka'”, rekla mi je moja najstarija sestra Juhang. A onda sam se setila priče koju mi je majka jednom ispričala, kako je imala četiri godine i kako je u delirijumu i na ivici smrti dozivala baku da joj odagna bol. Majka se teško povredila kad joj je šerpa uzavrelog ulja pala na vrat. Nija-Nija je sedela kraj njene postelje ceo dan i noć i pričala joj da joj je već sašivena pogrebna odeća za sahranu, ali da je sasvim obična pošto nije poživela dovoljno dugo da zasluži nešto raskošnije.

Govorila je toj devojčici da će je svi uskoro zaboraviti jer je živela prekratko da bi je se sećali. Tako ju je Nija-Nija, koja je veoma volela moju majku, prepala da se vrati u život. Sad je majka ponovo dozivala Niju-Niju. Ovog puta, mislim da je Nija-Nija govorila majci da joj je pogrebna odeća već sašivena, kao i da ne brine, jer je beskrajno otmena.

Četiri dana me je majčino disanje držalo u neizvesnosti. Udahnula bi triput, a onda se ništa nije događalo četrdeset pet sekundi, ponekad i duže. Kao kad posmatraš strujanje plime u iščekivanju plimnog talasa. Noću sam ležala kraj nje, besana, zureći u bilo što se leskalo u zatonu njenog vrata dok mi je rođeno srce tuklo postojanim, a opet nesigurnim ritmom. Kasnije sam spustila biser u tu udubinu kako bih jasnije mogla da vidim trag života. Iako sam strahovala da će prestati da diše, laknulo mi je što će umreti prirodnom smrću, a ne izvršiti samoubistvo.

Otkako se sećam, majka je govorila da će se ubiti. Pretnje su dolazile bar jednom mesečno, ponekad iz dana u dan. Izgovarala ih je preda mnom, pred mojom braćom, pred bilo kim ko je može čuti. U nekoliko navrata je pokušala. Sećam se da sam je videla kako se naginje kroz otvorena vrata našeg automobila koji je jurio auto-putem, a mi, njena nema deca, sedimo pozadi. Nekoliko puta je istrčavala u guste autobuske trake, mlatarajući rukama.

U mojim sećanjima na pubertet, ima i sevanja noža, satare, makaza. Razloga zbog kojih je majka želela da umre bilo je mnogo. Na primer, nešto što je moj otac uradio ili nije. Često je razlog bilo nešto što sam rekla ili nisam. O čemu god da se radilo, trebalo je da ispravimo grešku pre nego što bude prekasno. Jednom sam odbila da se izvinim. Ona sam žestoko zažalila.

Nisam shvatila, sve dok nisam zašla u tridesete, da su njeni samoubilački nagoni verovatno započeli kad je videla kako joj se ubila majka. Imala je samo devet godina kad se to zbilo. I otad je neki deo nje zauvek ostao devetogodišnja devojčica koja veruje da je jedini način da se izbegne svaka vrsta nesreće put koji je izabrala njena majka, hitan odlazak s ovog sveta u nebesko obličje Kine. Dok je bila živa, majčina smrt joj je bila večna kazna. Kakva god zla sreća da nas je zadesila, naglas je pitala da li je majka ljuta na nju. Da li se radilo o prokletstvu?

Iako se baka ubila 1925, bila je prisutna u mojoj mladosti, prisutna kao duh. Od moje četvrte godine, majka je verovala da vidim baku. Zato što sam se, kao i većina dece, žalila da mi je ispod kreveta babaroga.

Umesto da me razuveri da mi samo radi mašta, majka me je molila da prenosim njene poruke. Bila je ubeđena da je baka izabrala mene za poveravanje.

Ubrzo sam naučila da joj ne spominjem čega se plašim, a majka me nije previše pritiskala da razgovaram s duhom. Razlog tome je bila činjenica da je moj otac, inženjer, takođe po pozivu bio i baptistički sveštenik, a on je smatrao da je jedini duh s kojim bi trebalo da razgovaramo Sveti Duh.

Ali kad sam imala petnaest godina, otac i brat su mi umrli, obojica od tumora na mozgu, a majka je počela da me često tera da pitam njihove duhove zašto se to dogodilo. Posela bi me pred tablu za dozivanje duhova, a onda primetila kad u sobi zahlađi, kad simptomatični fijuci i škripanja nagoveste da su duhovi stigli. Večito se nadala još jednom poslednjem pozdravu, još jednoj poruci ljubavi.

Pragmatična kakva je bila, majka je takođe od njih tražila savete u vezi s berzom. Dok su nam prsti lebdeli iznad one pločice na točkićima, upitala bi: „Da li da kupim akcije IBM-a ili *Ju-Es stila*?” Gurnula bih pločicu ka najkraćem odgovoru, što je bila metoda trgovanja akcijama koja se, uzgred, ispostavila kao vrlo uspešna u majčinom portfoliju.

Za majčinu spomen-brošuru, naša porodica je izabrala fotografije koje je najbolje prikazuju: nasmejanu dok kuva u džinovskom voku; stidljivo osmehnutu pred mojim ocem u prvim danima zabavljanja; kako svečano zuri kao osmogodišnjakinja odevena za žalovanje zbog svoje bake, Nije-Nije.

Majka je oduvek bila prirodna, šangajska lepotica i prilično sujeta i snob zbog toga. Hvalila se kako su je razmazili kad je bila dete jer je bila „neverovatno lepa”. Imala je

običaj da se otvoreno žali što nisam nasledila nijednu njenu dobru šangajsku osobinu, što ličim na oca, Kantonca. Nos mi je preširok, koža pretamna, usne suviše primitivne. Oporavila sam se od rana koje su mi te primedbe napravile još kad je Alchajmerova bolest počela da joj nagriza razum i sećanje. Jednog dana, majka je izjavila da baš ličim na nju. Nije bilo prekasno da čujem takvu pohvalu.

Dok sam pregledala fotografije sa sestrama, videla sam da zaista podsećam na nju. Ona i ja smo imale istu nabranu bradu, čije su bore nastale od zadržavanja onog što smo osećale, a nismo mogle da kažemo. U njenom slučaju, tajne i nade. U mom, protesti i želj. Mnogo godina nismo mogle da kažemo „volim te” jedna drugoj.

Tokom poslednjeg sata njenog života, naša porodica je mrmljala majci da je veoma voli i da nam je žao što odlazi. Šaputali smo joj šta će nam sve nedostajati: njene knedle, saveti, duhovitost. U sebi sam jadikovala: ko će se toliko brinuti o meni? Ko drugi će mi u tako eksplozivnim detaljima opisivati šta mi se može dogoditi s delovima tela ako budem neobazriva? Ko će biti dovoljno iskren da me upozori da me muž može zameniti mladom ženom ako ga ne nagovorim da mi kupi drago kamenje toliko skupo da ne može da ostavi ni mene ni dragulje?

Majka nije govorila ta poslednja četiri dana, ali je s poslednjim dahom, dugim izdisajem, ispustila slabašan zvuk, jedan jedini razvučen ton. Morala sam da spustim uho na njene usne da bih ga čula. Samo sam ga ja čula, ali ne bih rekla da sam ga umislila. Meni je zvučala iznenađeno.

Pošto je majka umrla, počela sam ponovo da pišem roman na kom sam radila prethodnih pet godina. Pisala sam s postojanošću tuge. Moja urednica i draga prijateljica, velika Fejt Sejl, nazvala bi tu tugu „pronalaženjem pravog srca priče”. Moja mentorka Moli Džajls rekla je da su kosti tu, samo moram da ih presložim. Da bih pronašla srce i popravila kosti, morala sam da ih rasturim u paramparčad i onda da počnem da kopam.

I tako sam ga preispisala, sećajući se šta me je plašilo: duhovi, pretnje, prokletstvo. Pisala sam o pogrešnim datumima rođenja, tajnim brakovima, promeni redosleda u porodici, gotovo zaboravljenim imenima. Pisala sam o bolu što seže iz prošlosti, kako može da te dohvati i kako takođe može da zaraste kao slomljena kost. A uz pomoć svojih pisaca iz sene, pronašla sam sećanje i maštu koje sam izgubila u žalosti.

(S engleskog preveo Igor Cvijanović)